

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Сформульовано поняття та розкрито зміст адміністративно-правового статусу осіб з особливими потребами – як неподільної єдності обов’язків і прав, в сукупності із їхньою правосуб’єктністю, стан цих осіб у суспільстві, забезпечується його дотриманням публічною адміністрацією.

Ключові слова: правовий статус, особа з особливими потребами, об’єкт, адміністративно-правовий статус, інвалідність, права та обов’язки.

Сформулировано понятие и раскрыто содержание административно-правового статуса лиц с особыми потребностями - как неделимого единства обязанностей и прав, в совокупности с их правосубъектностью, состояние этих лиц в обществе, обеспечивается его соблюдение публичной администрацией.

Ключевые слова: правовой статус, лицо с особыми потребностями, объект, административно-правовой статус, инвалидность, права и обязанности.

The article based on an analysis of the theory of administrative law and legislation with molded concepts and disclosed the contents of administrative and legal status of persons with disabilities - as indivisible unity of the duties and rights, together with their personality, status of those in the community, provided its compliance with public administration.

Key words: legal status, a person with special needs facility, administrative and legal status, disability, rights and responsibilities.

Особливу вагомість для комплексного розкриття тематики адміністративно-правового захисту осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах набуває категорія адміністративно-правового статусу цих, особливо в умовах прямування України до такої престижної міжнародної організації, як ЄС. Адже інтеграція України до європейського напрямку, на нашу думку, передбачає не тільки створення для людей з особливими потребами умов безперешкодного доступу та пересування в транспорті, державних установах, а й можливості здобуття ними різних рівнів освіти, в тому числі й вищої, а для цього слід дослідити їхній адміністративно-правовий статус.

Важко зазначити такого вченого в галузі адміністративного права, який би не зачіпав проблеми адміністративно-правового статусу, це й Ю.П. Битяк, В.В. Галуцько, Ю.В. Гридасов, І.А. Дьомін, С.В. Ківалов, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюк та багато інших. Проте основну свою увагу вони зосереджували саме на визначенні адміністративно-правового статусу, але проблеми адміністративно-правового статусу осіб з особливими потребами – менш суміжного виклику, ніхто з них не розкривав.

Проблеми адміністративно-правового статусу і взагалі правового статусу осіб з особливими потребами намагалися розкривати у своїх творах М.Л. Авраменко, В.О. Боняк, В.А. Красномоєць, Н.Я. Козліковська, К.О. Кольченко, Н.О. Мірошніченко, Г.Ф. Нікуліна, К.М. Романенко, М. Талан, М.В. Чічкань, Л.П. Шумна, проте вони досліджували зазначену тематику в рамках здебільшого конституційного права, трудового права, права соціального забезпечення, чи то досліджуючи проблеми педагогіки та психології осіб з особливими потребами, побічно торкаючись і проблем, що нас цікавлять в аспекті цієї наукової статті.

Основну частину своєї уваги вони зосереджували на більш загальних чи суміжних викликах, безпосередньо предметом їхніх досліджень зазначена проблематика не була.

У найзагальнішому значенні під статусом (від латинського *status* – положення, становище) розуміється правове положення (сукупність прав і обов'язків) фізичної чи юридичної особи¹.

Якщо звернутися до тлумачного словника української мови, то там слово статус визначається як певний стан чого-небудь (становище, стан)².

Як сукупність прав і обов'язків фізичної чи юридичної особи розуміють статус Ю.С. Шемшученко, М.П. Зюблюк, В.П. Горбатенко у юридичній енциклопедії³.

А.М. Авторгов зазначає у своїх працях, що правовий статус – складова загальної проблеми прав особистості. Правильна та всебічна регламентація якого дає змогу громадянам здійснювати свої права та захищати законні інтереси. Адміністративно-правовий статус особи є загальним правовим статусом. До елементів адміністративно-правового статусу особи належать: правосуб'єктність, права та обов'язки, юридична відповідальність⁴.

А.А. Стародубцев виділяє такі блоки у правовому статусі: а) цільовий; б) структурно-організаційний; в) функції та повноваження; г) функціональний; д) відповідальність⁵.

М.М. Рассолов, В.О. Лучинін, Б.С. Ебзєєв влучно зазначають, що під правовим статусом слід розуміти «сукупність прав і свобод, обов'язків та відповідальності, що встановлюють правовий стан органу чи конкретної особи в суспільстві»⁶.

Проте найбільш повними щодо правового статусу особи є погляди О.Ф. Скакун, яка вважає, що правовий статус особи – це система закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права (тобто як такий, що має правосуб'єктність) координує свою поведінку в суспільстві⁷.

У сучасних умовах зміст правового статусу особи трактується у правознавстві в трьох основних аспектах: по-перше, правовий статус особи ототожнюється з правосуб'єктністю; по-друге, правовий статус встановлюється нормативно-правовими актами, що встановлюють суб'єктивні права та юридичні обов'язки особи; по-третє, правовий статус особи визначається нормативно-правовими актами, які встановлюють суб'єктивні права та юридичні обов'язки особи в сукупності з їхньою правосуб'єктністю⁸.

В.Б. Авер'янов у своїх працях констатує, що існують найстабільніші характеристики правового статусу (вид керуючого суб'єкта, його підлеглість, генеральні цілі, базові повноваження тощо) та «гнучкіші» компоненти статусу (окремі завдання, конкретні права та обов'язки, зв'язки з іншими структурними одиницями тощо)⁹.

Слід акцентувати увагу, що слово «інвалід» у даний час все частіше заміняється на «людина з обмеженими можливостями». Тим не менш, цей усталений термін часто вживається у пресі та публікаціях, а також в нормативних і законодавчих актах, у тому числі в офіційних матеріалах ООН¹⁰.

У Європі бодай згадка про те, що якась людина є інвалідом, вважається дискримінацією і може потягнути за собою звернення до суду з вимогою відшкодувати моральну шкоду, заподіяну такою поведінкою. Європейські країни створили

такі умови, за яких певна категорія громадян практично не відчуває себе особами з обмеженими можливостями, оскільки ці можливості (в транспорті, будівлях різного роду тощо) є такими самими, як і для пересічних громадян¹¹.

Розгляд проблем інвалідності через призму прав людини фактично визнає необхідність того, щоб людей з інвалідністю розглядали в якості суб'єктів, а не об'єктів права. Дотримання прав інвалідів – це не тільки реалізація конкретного права конкретної особи, це забезпечення можливостей рівного ефективного здійснення інвалідами всіх своїх прав людини без будь-якої дискримінації. А принцип недискримінації допомагає пов'язати права людини в цілому з конкретними проблемами інвалідності¹².

Перехід на позиції, в основі яких лежать права людини, одержав авторитетну підтримку Організації Об'єднаних Націй. Це засвідчують Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів, які викладені в резолюції 48/96, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 20 грудня 1993 р. Вони розроблені з урахуванням досвіду, набутого під час проведення ООН Десятиріччя інвалідів (1983–1992 рр.), і об'єднують змістовно 22 правила, які охоплюють всі аспекти життя інвалідів і передбачають здійснення постійних заходів по вирівнюванню можливостей всіх інвалідів в реалізації прав людини¹³.

Стандартні правила зіграли значну роль у формуванні цілеспрямованої політики і практики багатьох країн світу у сфері подолання проблем людей з інвалідністю. Дотримання принципів, закладених у них, сприяло набуттю і поширенню успішного досвіду щодо забезпечення рівних можливостей для людей з інвалідністю як громадян держави. Самі ж інваліди здобули можливість висловлювати свої почуття щодо ущербності та несправедливості соціального становища мовою правозахисних норм, а громадські неурядові організації, які займаються проблемами захисту прав людини, почали більше виявляти уваги до цієї проблеми і активніше виступати в ролі правозахисників¹⁴.

Суспільство схильне сприймати людей з інвалідністю крізь призму негативних стереотипів. Значна кількість людей звикла упереджено ставитися до них, вважаючи інвалідів непрацездатними, неспроможними, ні на що не придатними. Такій людині приписують негативні чи міфічні риси характеру, від неї очікують незвичної поведінки, її побоюються. Все це принижує людину, якій доводиться жити з інвалідністю¹⁵.

На наш погляд, завдання сучасного суспільства зламати ці негативні стереотипи та зробити правовий статус, в тому числі й адміністративно-правовий, особи з особливими потребами таким, щоб вона не відчувала себе неповноцінною, та змінити ставлення тих членів суспільства до неї, котрі так вважають.

У Законі України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» в ст. 31. визначені основні права інвалідів при проведенні реабілітації. При здійсненні реабілітаційних заходів інваліди мають право на: поважливе і гуманне ставлення з боку працівників реабілітаційних установ; вибір виду реабілітації і реабілітаційної установи; отримання інформації про свої права, обов'язки, умови та форми здійснення реабілітаційних заходів; відмову від реабілітаційних заходів; конфіденційність інформації особистого характеру, в тому числі стосовно особливостей і характеру ураження здоров'я; захист своїх прав і законних інтересів, у тому числі в судовому порядку¹⁶.

Інваліди, законні представники дітей-інвалідів мають право брати участь у розробці реабілітаційних заходів¹⁷.

При здійсненні реабілітаційних заходів діти-інваліди користуються всіма пра-

вами, визначеними в цій статті для інвалідів. Права дітей-інвалідів реалізуються за рішенням чи за участі їхніх законних представників¹⁸.

Інваліди, діти-інваліди, які проходять реабілітацію в реабілітаційних установах у сільській місцевості, забезпечуються реабілітаційними установами транспортним обслуговуванням до місця реабілітації і до місця проживання безоплатно¹⁹.

В Україні правовий статус суб'єктів права визначається Конституцією України, іншими законами, підзаконними нормативно-правовими актами публічної адміністрації та міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України.

На нашу думку, завдання сучасного суспільства зламати негативні стереотипи щодо осіб з особливими потребами та зробити правовий статус, в тому числі й адміністративно-правовий статус, таким щоб вона не відчувала себе неповноцінною та змінити ставлення тих членів суспільства до неї, які так вважають.

З урахуванням думок вчених, а також предмета нашого дослідження, вважаємо, що адміністративно-правовий статус осіб з особливими потребами – це неподільна єдність обов'язків і прав, в сукупності із їхньою правосуб'єктністю, стан цих осіб у суспільстві.

Забезпечується його дотримання публічною адміністрацією, яка займається відповідною проблематикою, а також адміністративними заходами, що застосовуються до них за неналежне виконання завдань у зазначеній сфері (адміністративна відповідальність та дисциплінарна відповідальність посадових осіб публічної адміністрації).

1. Советский энциклопедический словарь / Абашидзе И. В., Азимов П. А., Александров А. П. и др.; Гл. ред. А. М. Прохоров. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – С. 1263. 2. *Новий словник Української мови*: У 3 т. / Укладачі В. Яременко, О. Сліпушко. – К.: Аконті, 2008. – Т.3 : П–Я. – С. 420. 3. *Юридична енциклопедія*: У 6 т. / Укладачі Ю.С. Шемшученко, М.П. Зюблюк, В.П. Горбатенко та ін. – К.: Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана. – Т. 5 : П–С, 2003 – С. 626. 4. *Авторгов А.М.* Адміністративно-правовий статус державного виконавця: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2008. – С. 8. 5. *Стародубцев А.А.* Організаційно-правові питання діяльності інспекцій особового складу щодо зміцнення законності і дисципліни в органах внутрішніх справ: Дис. ... канд. юрид. наук. – Х., 1999. – С. 86. 6. *Теорія государства и права: Учебник* / Под ред. М.М. Рассолова, В.О. Лучина, Б.С. Эбзеева. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. – С. 217. 7. *Скакун О.Ф.* Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Х.: Консул, 2001. – С. 377. 8. *Галунько В.М.* Адміністративна відповідальність іноземців та осіб без громадянства в Україні: Дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2010. – С. 30-31. 9. *Авер'янов В.Б.* Фактори централізації і децентралізації у структурно-функціональній організації апарату державного управління // *Державне управління в Україні: централізація і децентралізація*: Монографія / Відп. ред. Н.Р. Нижник ; кол. авт. : В.Б. Авер'янов, І.А. Грицяк, С.Д. Дубенко та ін. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – С. 105. 10. *Інвалідність*: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Інвалідність> 11. *Петров В.* За законом правильно. А з точки зору прав людини? Або про бар'єри, що виникають на шляху інвалідів при зверненні до державних та офіційних установ // *Соціальний захист*. – 2010. – № 11 – С. 38. 12. *Інвалідність*: від виключення до рівності (реалізація прав людей з інвалідністю): Практичний посібник для парламентарів щодо Конвенції про права інвалідів та Факультативного протоколу до неї. – Організація Об'єднаних Націй, Організація Об'єднаних Націй Управління Верховного Комісара ООН з прав людей, Міжпарламентський союз. – К., 2008. – С. 9-10. 13. Там само. 14. Там само. 15. Там само. 16. *Закон України від 06 жовт-*

ня 2005 року № 2961-IV «Про реабілітацію інвалідів в Україні» // Урядовий кур'єр. – 2005. – № 213. **17.** Там само. **18.** Там само. **19.** Там само.